

A RÁKÓCZI-CSALÁD UTOLSÓ SARJA.

Rákóczi Jozefa Sarolta.

(1737—1780.)

Emile Pillias, ennek a rendkívül érdekes felfedezésnek és az arról beszámoló tanulmánynak szerzője, a fiatal tudósnemzedék tagja, 1905 december 24-ikén született, régi törzsökös párizsi családból. Elvégezte a párizsi egyetem jogi és irodalomifakultását egészen a doktorátusig. Mgszerezte a Politikai Tudományok Iskolájának (Ecole des Sciences Politiques) oklevelét. Különösen történelmi tanulmányoknak szentelte magát nagy szeretettel s főképpen a következő tárgyak érdeklik. Francia vonatkozásban a Harmadik Köztársaság politikai története 1870-től 1914-ig. Már meg is jelent egy kötete Gambettáról, most van sajtó alatt a Boulangizmusról szóló tanulmánya s most rendezti Gambetta levelezésének kritikai kiadását.

Mindig igen vonzották a magyar vonatkozású történelmi kérdések, különösen a francia-magyar diplomáciai kapcsolatok. Eddig különösen a Rákóczi-kérdés francia vonatkozásaival foglalkozott, most pedig az 1849-iki magyar forradalom tanulmányozásának szenteli magát. Rákócziról több tanulmánya jelent meg a Revue des Etudes Hongroises-ben, a Nouvelle Revue de Hongrie-ban s a Lukinich Imre szerkesztésében, 1935-ben kiadott Emlékkönyvben. Ő rendezte Rákóczi Ferenc halálának kétszázados évfordulója alkalmával 1935 június 3-ikán a versaillesi kastélyban megtartott nagy ünnepségeket. Kiszéköltte azt is, hogy Yerres város tanácsa, melynek területén a Camalduliak kolostora áll, amelyben II. Rákóczi Ferenc lakott, a Rákóczi-emlékoszlop emelésére ingyen területet engedjen át. 1935-ben a debreceni Nyári Egyetemen előadást tartott XIV. Lajos és II. Rákóczi Ferenc diplomáciai kapcsolatáról. A Nouvelle Revue de Hongrie-ban két tanulmányt írt Mme Juliette Adamról, Magyarország nagy barátójáról, akit személyesen is igen jól ismert s 1935 júliusában előadást is tartott róla a Rádióban. Legutóbb a versaillesi ünnepség rendezése körül kifejtett buzgalmáért megkapta Horthy Miklós kormányzótól a magyar érdemrend tiszti keresztjét.

Ez a nagyjelentőségű felfedezése és tanulmánya a legszélesebb körű érdeklődésre tarthat számot.

ATÖRTÉNETIRÓK, akik eddig a Rákóczi fejedelmi családról írtak, akár bizonyos aggályoskodástól vezetve, akár megfelelő okmányok hiányában, abbahagyták a leszármazási táblát II. Rákóczi Ferenc két fiánál: Józsefnél és Györgynél.

A helyzet azonban az, hogy József a Bulgáriában, Csernavodában 1738 november 7-én, halála előtt három nappal kelt végrendeletében elárulta,

hogy van egy természetes leánya, aki valami Perravex bárónóval való viszonyából született. Egyébként a végrendelet pontos szövege a következő :

Jelen sorainkkal elsősorban természetes leányunknak, Rakocki Jozefa Saroltának adunk örökül és hagyományozunk egy aranyórát, három nyest bundát, továbbá minden fehér neműnket, valamennyi butort, amelyek Magy David, francia kereskedőnél vannak, aki Galatában, Konstantinápolyban lakik, kivéve az ezüstműt, ha még van, az ékszeres ládákat, könyveket, csecsebecséket és más eféle dolgokat. Azonképen a fent-nevezett Rakocki Josefa Saroltának hagyományozunk tízezer piasztert, amely szintén Magy úrnál van letétben, azzal a kikötéssel, hogy ennek az összegnek kamatait anyja, Perravex bárónő asszony kapja a nevezett Rakocki Josefa Sarolta nagykörűségéig, aki köteles lesz őt ezért tartani, mindennel ellátni és őt születéséhez illő nevelésben részesíteni, neki jutván a pénz után járó összes kamatok.

Ennek a Jozefa Saroltának ismeretlen életét igyekeztem felfedezni s olvasóim is kétségkívül úgy gondolkoznak mint én, hogy ennek az életnek, amely különben is mindvégig szent volt, joga van ahhoz, hogy helyet foglaljon egy család történetében, amelynek dicsőséges nevét hivatalosan is viselte. Az a könyv ugyanis — a Bibliothèque Nationale levéltárában megtalálható —, amelybe bejegyezték mindazoknak az apácáknak a nevét, akiket abba a kolostorba felvettek, ahol ő meghalt, a 25-ik lapon 272-es folyószám alatt a következő bejegyzést tartalmazza : *Kedves nővérünk, Ragostky Jozefa Sarolta, Ragostky herceg erdélyi fejedelem leánya.*

* * *

Mikor született? A párizsi zárda lajstromai, ahol 1780 július 3-án meghalt, úgy tüntetik fel, hogy akkor 43 és fél éves volt, ezek szerint születése idejét 1737 elejére tehetjük.

Ebben az időben Rákóczi József számos ismert bolyongása után Párizsban telepedett le — ahova 1735 szeptember havában érkezett s ahonnan csak 1737 végén távozott el újra —, csaknem bizonyos tehát, hogy Jozefa Sarolta ebben a fővárosban jött világra.

Ki volt Perravex bárónó és hol ismerte meg őt a herceg? Ami a második kérdést illeti, arra még nem találtam meg a feleletet, az elsöre két vagy három, egyébként igen bizonytalan s egymásnak különben is ellentmondó, Párizsban, a külügyminisztérium levéltárában őrzött okmány derít némi világosságot s amit az Annecy városi tanács határozatainak mutatójában végzett kutatások tettek határozottabbá.

A Perravex-család (nemesi előnév nélkül) Annecy, savoyai város közbecsülésben álló polgárságához tartozott. Eredetileg La Roche sur Foronból, egy másik savoyai városból származott és a XVII. század közepe táján telepedett le Annecyben és mindjárt helyet kapott a város közigazgatásában.

Igy Georges Perravexet, a bárónó nagyapját 1722 májusában a város polgármesterévé választották meg, ami jogot adott neki, hogy a hivatalos ügyiratokon, mint valamennyi polgármester, az «Ó-Annecy Ura» címet használhassa. Azután ismételen is megválasztották egészen 1747-ig.

Fiáról, Józsefről csak annyit tudunk, hogy apja felszabadította, azaz nagykorúságának jogaiba helyezte, még mielőtt törvényes nagykorúságát elérte volna.

* * *

Rákóczi József végrendeletének egyik cikkelye: amelyben ezer piasztornyí összeget hagyományoz a grófnőnek, hogy visszatérhessen Franciaországba, azt a gondolatot ébreszti bennünk, hogy mikor 1737 őszén a herceg Törökországba utazott, a bárónő is követte őt oda s a legnagyobb valószínűség szerint magával vitte néhány hónapos gyermekét is.

Hogyan folyt Mme Perravexnek és leányának élete a herceg halála után? Kétségtelennek látszik, hogy Franciaországba visszatérve, Annecyben telepedtek le s a különböző okmányok összegyűjtéséből az derül ki, hogy a «bárónő» igen korán meghallhatott.

Joseph de Perravex folyamodványa Savoia szenátusához unokája, Rakocki Jozefa Sarolta kisasszony érdekében s amely folyamodványban az anyáról semmi említést nem tesz, elég világosan utal arra, hogy ebben az időben a gyermek gyámsága a nagyapára hárult. Ezt a feltevést erősítik meg a néhány év múlva bekövetkezett események, amikor Jozefa Sarolta zárdába akart vonulni és támogatja magának Jozefának egy mondata, amelyben mint később látni fogjuk, azt írja, hogy de Carignan hercegnő az ő «anyahelyettese».

Christine Henriette Ernest Leopold Hesse-Rhinfels-Rothenburg uralkodó grófjának leánya, aki 1740-ben Louis, Victor,-Amédée-Joseph de Savoiehoz, Carignan hercegéhez ment nőül, rokona volt Jozefa Saroltának, lévén dédunokája a Hessen-Casseli grófnak, akinek Jozefa nagyanyja, Sarolta Amália, II. Rákóczi Ferenc felesége révén dédunokája volt. Mellesleg megjegyezzük itt, hogy a gyermeknek ez az örökbefogadása a hercegnő részéről természetes származása ellenére is, arra enged következtetni, hogy a Rákócziakkal rokonságban levő családok elismerték őt rokonnak.

* * *

Egy könyvelési lajstrom tanúsága szerint, amely kimutatja, hogy 1755 január 8-án 2125 livret fizettek négyévi és negyedévi ellátás fejében, amely megelőző december 3-án vált esedékessé, Rákóczi Jozefa Sarolta 1750-ben vagy még korábban lépett be, mint ifjú növendék Párizsban a Vizitációsok Sainte-Antoine-utcában levő kolostorába.

Kétségtelen, hogy ezt a helyet de Carignan hercegné választotta, aki, úgy látszik, szoros összeköttetésben állott a zárdával, mivel halála után örökösei 1766 október 1-én 400 livrevel évi misealapítványt tettek ott lelkiüdvéért.

Szűz Mária Vizitációjának rendjét 1610-ben alapította Jeanne-Francoise, Frémot, de Chantal báróné (Chantal Szent Johanna) és sâlesi Szent Ferenc Annecyben s az anyaház ettől fogva itt állott. Kétségkívül ez a földrajzi körülmény volt az eredete de Savoie-Carignan hercegné és a Perravex-család kapcsolatainak a renddel.

1619 áprilisában Szent Ferenc rendületére Chantal Szent Johanna vezetésével három vizitációs apáca jött Párizsba, hogy társasházat alapítson, amelyet 1628-ban szenteltek fel a Saint Antoine-utcában, a de Cossé hercegek palotájában. 1632-ben Francois Mansart, a híres építész a Saint Antoine-

utca szélén a római Santa Maria della Rotonda mintájára templomot épített, amelyet 1634-ben az angyalok királynéjának tiszteletére ajánlott fel a bourgesi érsek Chantal Szent Johanna tulajdon testvérbátyja.

Az igen kis templom — mint egyébként maga a kolostor is — amelyet igen keskeny ablakok gyengén világítanak meg, még ma is kiválik, akárcsak akkor, összhangzó arányaival. Az utcáról akkor 12 vagy 15 fokos lépcsőfeljárat, amelyet ma a közlekedés érdekében átalakítottak, vezetett fel a két csavart korinthusi oszloppal keretezett kapuhoz.

Szabályainak enyhesége, a jó családok leányainak adott kitűnő nevelés s végül a kedves vendégszeretet révén, amelyet a világ zaja után békés elvonultságra vágyó úrihölgyeknek nyújtott, a rend csakhamar felvirágozott úgy hírnevét, mint vagyonát tekintve és a Saint Antoine-utcai rendháznak nagy része volt ebben az emelkedésben.

Itt öltött fátyolt Louise-Antoinette, Colbert-nek XIV. Lajos nagy miniszterének testvére, Louise-Angélique de La Fayette, XIII. Lajos király kedvese, Jacqueline-Thérèse de Bussy Rabutin, Chantal szent Johanna unokája. Az előkelő családok azt a szokást vették fel, hogy a templomok kriptáiban temetkeztek el: 1641-ben André Frémiot, 1664-ben Isabelle de Vandôme hercegnő IV. Henrik unokája és Charles Amédée de Savoie özvegye, 1680-ban XIV. Lajos híres pénzügyi főintendánsa, Nicolas Fouquet, aki a Pignerolerődben töltött rabsága alatt halt meg, itt temetkezett el. A Sévigné-nek a templom hajójában külön kriptájuk volt.

A kolostor gazdagsága a nagy ünnepeken nyilvánult meg, amikor, ha az egykorú szerzőknek hinni lehet, az oltár rendkívül tekintélyes értékű ezüstművel és nagy, igazgyöngyökkel hímzett oltárterítővel volt felékesítve.

Ezen a helyen élt Rákóczi Jozefa Sarolta.

* * *

A kolostor lerombolása alkalmával az 1789-iki forradalom alatt néhány lajstromkönyvet, amelyet jelenleg Párizsban a Nemzeti Levéltárban őriznek, megmentettek, ezeknek köszönhetjük, hogy részben rekonstruálni tudjuk Jozefa Sarolta életét.

A Saint Antoine-utcai nyugalmas kolostorban már korán kibontakozott a fiatal lány vallásos hivatása: alig érte még el 16-ik évét, amikor 1754 júniusában felöltötte a Vizitációs apácák ruháját. Ebből az alkalomból a kolostor a királyi kincstártól a szertartás költségeire 1000 livret adományt kapott, ami azt bizonyítja, hogy Franciaország királya előtt sem volt ismeretlen Jozefa Sarolta jeles származása és hogy a király is érdeklődött iránta. A kolostor különben keresett az eseten, mert mint az ugyancsak 1754 június havában kelt «kiadások rovatából» megtudjuk, a szóbanforgó szertartások csak négyszáz livrebe kerültek.

De mikor egy évvel később Jozefa Sarolta, miután a szabályszerű várokozási időt kitöltötte, le akarta tenni végleges fogadalmát, egy Perravex báró, kétségkívül Joseph de Perravex, a leány nagyapja, törvényes úton bejelentette tiltakozását. Azonban furcsa tárgyalások után, amelyeknek leleplező nyomait a zárda számadási lajstromaiban megtaláljuk, a báró visszavonta tiltakozását, mégpedig csengő tallérok ellenében. Az 1755-iki «Rendkívüli kiadások» lajstromában tényleg a következők olvashatók:

— Perravex báró úrnak megállapodás szerint 1200 livre

— A tiltakozás visszavonásáért, amelyet kedves nővérünk, Charlotte Joséphine de Ragócsky hivatása ellen tett 12 livre

Jozefa Sarolta 1755 június 11-ikén tette le szerzetesi fogadalmát. Erről a szertartásról szerencsére a legközvetlenebb bizonyítékot találjuk, mivel az Jozefának saját kezétől származik. Az egyik regiszterben található ez, amelynek első lapján a következő érdekes felirat van :

† Éljen Jézus.

2. Könyv, amelybe Szűz 'Mária 'Vizitációja rendjének nővérei beírják fogadalmuk letételének s a fogadalom évenkénti meg erősítésének évét és napját ebben a párizsi első kolostorban.

A rend nővéreinek szerény dicsősége.

Nincs más kötelékünk, mint a szeretet köteléke, amely a tökéleteség köteléke, mert a szeretet erős, mint a halál és a szerelem buzgalma erős mint a pokol, hogy lehetne hát erősebb kötelékünk, mint a szeretet köteléke, amely a tökéleteség köteléke.

Krisztus irgalma szorít bennünket.

Ennek a kötetnek 170-ik oldalára írta be Jozefa Sarolta tulajdon kezével a szöveget, amelyet itt egész terjedelmében közlünk :

Én Charlotte Jozéphine Ragotsky de Brogny Isten kegyelméből ma az 1750-edik év június 11-edikén tettem le ünnepélyes fogadalmamat, hogy itt akarok élni Mi Asszonyunk Vizitációjának rendjében. Áldja meg az én Megváltóm ezt a napot, hogy hasznát lássam az örökkévalóságban.

Charlotte Jozephine Ragotsky de Brogny nővér.

és széljegyzetként :

Bonvallet abbé úr ennek a háznak főtisztelendő gyónatója, Robinet abbé úr a ház főnöke s az egyházmegye fővikáriusa távollétében 1755 április 2-dikán megvizsgált engem. E célból magamra hagytak és bezártak a társalgóba, hogy mondjam el, amit jónak látok és ugyan azzal a teljes szabadsággal, amellyel Őkegyelmessége de Carignan hercegnővel beszéltem, aki nekem jószágos helyettes anyám. Robinet abbé úr, ami főtisztelendő szuperiorunk meghallgatta fogadalmamat, amelyről mindenki tanulságot tehet, hogy őszintén és szabad akaratból vállaltam a szent hivatást.

Charlotte Joséphine Ragotsky nővér.

Akár csak az előző évben bőltözése alkalmával Charlotte Jozephine nővér megajándékozta a rendet és minden nővérnek négy frankot adott. Június 8-án másodízben is 1000 frankot adtak a szertartás költségeire és — Franciaország királya jóindulatának újabb jelentős tanubizonysága ez — XV. Lajos ajánlotta fel az új Vizitációs apáca hozományát, 12.000 livret kötve le a posta jövedelmére, amely háromszázalékos évjáradékot bizto-

sított. Tegyük hozzá, hogy Jozefa Sarolta haláláig a királyi kincstár évi 300 livre tartásdíjat fizetett érte a zárdának.

* * *

Ettől az időtől kezdve Jozefa Sarolta élete akár csak többi társnőjéé, egy negyedszázadon át nem hagyott egyéb nyomot a zárda lajstromaiban, csak a fogadalom évenkénti megújításának szokásos formuláját. Az első még a fogadalom letételének évében kelt:

Megerősítettem fogadalmamat Mária Bemutatásának napján 1755 november 21-dikén az Atya, Fiú és Szentlélek nevében, Amen.
Charlotte Joséphine Ragotsky nővér.

Évről-évre ugyanazzal az apróbetűs, dült írással jegyezte be Rákóczi nővér ugyanezeket a sorokat. 1767-ben történt először — akkor volt 30 éves — hogy egészségi állapota nem engedte meg fogadalmának az előírt napon való megújítását. Nyolc napi késedelemmel jegyezte be az alábbiakat:

Megerősítettem fogadalmamat 1767 november 29-edikén, mert Mi Asszonyunk Bemutatásának napján nem tehettem, beteg lévén. Az Atyának és Fiunak stb.

A betegség 1770-ben is tartott egészen november 25-ikéig. Majd 1774-ben még súlyosabb betegségbe esve, csak december 25-én tudta beírni a szokásos formulát. 1778-ban újabb késedelem történt, de csak egynapos.

A baj azonban, amelyben szenvedett, aligha nem hamarosan teljesen erőt vett rajta: 1779-ben már a tollat sem tudta fogni, hogy a szokásos formulát beírja és idegen írás alá jegyezte kissé reszkető kézzel a nevét, még pedig utoljára december 2-án.

Hét hónappal azután elhunyt. És ugyanarra a lapra, amellyel 25 évvel azelőtt II. Rákóczi Ferenc unokája fogadalmát beírta Anne Madeleine Chalmette, a rend főnöknője jegyezte föl a szokáshoz híven halálának történetét. Egetlen szó változtatása nélkül közöljük:

Ez a kedves nővér 1780 július 3-dikán 2 óraker elhunyt, negyvenhárom és féléves korában, apácaságának 25-dik évében, a Korus-nővérek sorában. Tetszett az Úrnak egyesíteni ebben a szeretett nővérünkben a természet és a báj minden adományát, amelyek egy lényt tökéletessé tesznek, minden felsőbbrendű volt benne: a szellem mellett megadatott neki a józan ítélet és a tehetség, de még inkább birtokában volt annak, ami a lélek szépségét alkotja és a vallásos erényeknek, szerénység lakozott benne, amely elrejtette őt a szemek előtt, de különösképpen figyelemre méltó volt szellemének alázata valamennyi fejfebbvalójával szemben. 12 vagy 14 év óta azt lehet mondani szövevényes és folytonos betegségben szenvedett, amelyek úgy megpróbálták, mint aranyat a kohó és hasonlóvá tették őt a megfeszített Jézus képéhez. A Szent Utravaló, amelyet több ízben nyújtottunk neki, megerősítette őt arra, hogy fenékgig igya a kelyhet. Az Utolsó Kenetet halála előtt mint egy három héttel adták fel neki, mert súlyos állapota olyan veszedelmessé vált, hogy már nyelni is alig tudott. Végül Isten, aki két héten át

szakadatlanul halódó áldozatként tartotta úgy, hogy teljesen elemésztdöve nem látszott már csak élő csontváznak, a mai napon véget vetett hosszú vértanúságának, miután délben megkapta az apostoli áldást. Kevéssel elhunytá előtt gyóntatónk újra elmondta vele a lélek felajánlásának imáját, ez alatt az idő alatt lehelte ki lelkét a gyóntató az egész társasház és a mi jelenlétünkben egy angyal békességével. Ezt a kedves testvért a templom bejárata alatt levő kis sírboltban temettük el.

Anne Madeleine Chalmette főnöknő.

«Szent Pál urai», azaz Szent Pál templomának, a zárda parókiájának papjai végezték a hercegek unokájának szerény temetési szertartását. Tizenegy livre elég volt rá, azonkívül kilenc livre és tizenkét souba került «a koporsó, a sírásás és a temetőszolga költsége».

Egy évvel később, 1781 júliusában mutatta be a zárda a halál évfordulóján szokásos három engesztelő misét és ugyanennek az évnek szeptemberében nyomatott a Rend többi háza számára egy «Körlevelet», amelyben közölte velük Charlotte Joséphine elhunytát. Végül a zárda «Rendkívüli Kiadásainak» lajstromából tűnik ki egy másik körlevél nyomtatása is, amely Rákóczi nővér életének leírását tartalmazta. Sajnos, eddig nem sikerült megtalálnom ezt a két értékes okmányt, amelyeknek egy példánya sem található a párizsi Bibliothèque Nationaleban, s amelynek egyéb másolatai is elkallódhattak a Forradalom alatt a Rend kolostorainak lerombolása alkalmával.

* * *

A Saint Antoine-utcai Rendház 1790-ig állott fenn. Ebben az évben az ingatlant, mint nemzeti vagyont eladták s ott, ahol Chantal Szent Johanna jámbor leányai imádkoztak, utca nyílt és házak épültek. Csak a kis templomot kímélték meg, kétségkívül építészeti értékénél fogva. A konzulok rendelkezése folytán a XI-ik év frimaire 12-ikén (1802 december 3-ikán) átadták a református vallás gyakorlására. Ettől az időtől kezdve «Szűz Mária Tempoma» néven a protestánsok birtokában maradt és a véletlen különös találkozására folytán vasárnaponként most is itt gyülekeznek össze a Párizsban élő, kálvinista magyarok.

Néhány héttel ezelőtt az a vágyam támadt, hogy megkeressem Rákóczi Jozefa Sarolta sírját. A templom szeretetreméltó lelkészétől vezetve végigkutatam a sírboltokat, ahol most is örök álmukat alusszák, olykor-olykor felnyitott koporsókban, a Fouquetek és a Sévignék. Azonban, ügylátszott, egyetlen kőkocka sem rejt lejáratot a «templom bejárata előtt levő kis sírbolthoz», amelyről Chalmette nővér beszél és már kezdtem feladni a reményt, hogy megtalálhatom ezt a bejáratot a templom padlózatának felbontása nélkül, amikor az épület baloldalához ragasztott egészen kis alkotmányban, amelyet a templom öre használt lakásul a fal faburkolatában egy mozgatható táblát fedeztünk fel, megnyitva ezt a táblát, súlyos csapóajtó tűnt elő s a csapóajtó alatt pedig mintegy húszfokú kőlépcső. Ez volt a keresett bejárat: a méretek csakugyan nyomban megmutatták, hogy az a sírbolt, amelyhez levezetett, tényleg a templom bejárata alatt van.

Lementem a száraz és hűvös, fehérre meszelt falú sírboltba, ahol a kolostori szabályok szerint semmi sem jelezte a sírt. Megilletődve lépkedtem a néhány négyzetméternyi területen, amely alatt másfél század óta névtelenül és mindenkitől elfeledve alszik az utolsó Rákóczi.